

Sukupuolittunut ydinasevarustelu – Feministisiä tulkintoja Iranin tapauksesta

SAARA OLLIKAINEN

ABSTRACT
Gendered Nuclear
Proliferation –
Feminist Readings
on the Case of Iran

In this article I look at the gendered discourses on nuclear weapons, specifically in relation to Iran's aspirations to build nuclear weapons and United States' attempts to prevent it from happening. Nuclear proliferation is usually discussed in supposedly gender neutral terms, however, gender discourse and security discourses intertwine on symbolic level. I use texts from Helsingin Sanomat to illustrate how in this specific case the discourse on nuclear proliferation is gendered. I tease out the gendered meanings from the texts and provide several feminist readings on the Iranian case. I show how the gendered discourse limits what can be thought of, I also discuss the themes of paternalism and irrationality versus rationality.

Johdanto

”Entä jos isoäidilläni olisi tiettyjä sukupuolisia ominaisuuksia? Sitten hän olisi isoisäni.” Venäjän presidentti Vladimir Putinin vastaus uutistoimisto AP:n toimittajan kysymykseen siitä, mitä pitäisi tehdä, jos Iran jatkaa uraanin rikastamista.” (HS 10.6.06)

Venäjän presidentin lausuma havainnollistaa ydinaseiden ja sukupuolen ovat välistä yhteyttä. Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, miten nämä asiat liittyvät toisiinsa suhteessa Iranin viimeaikaisiin oletettuihin pyrkimyksiin hankkia ydinase ja Yhdysvaltain pyrkimyksiin estää tämä. Ydinaseet ja sukupuoli saattavat vaikuttaa toisistaan hyvin irrallisilta ja kaukaisilta asioilta. Näin ei kuitenkaan ole, päinvastoin, diskursiivisella tasolla ydinaseet ja sukupuoli kietoutuvat toisiinsa monin eri tavoin. Tarkastelen tässä artikkelissa niitä tapoja, joilla tämä kietoutuminen ilmenee Helsingin Sanomien teksteissä, jotka käsittelevät Iranin pyrkimyksiä hankkia ydinase sekä teksteissä, jotka käsittelevät Intian ja Pakistanin ydinkokeita¹. Valtakunnan päälehdien tekstit edustavat laajempaa diskursiivista kenttää ja toimivat esimerkkeinä siitä, miten ydin-

asevarustelua yleensä käsitteellistetään ja miten siitä puhutaan.

Kohdistan kritiikkiä kansainvälisen politiikan tieteenalan perinteiseen jakoon korkean ja matalan politiikan välille. Kansainvälinen on tieteenalalla määritelty niin, että se on persoonatonta ja vaarallista valtioiden välistä korkeaa politiikkaa (True 1996, 210). Korkean politiikan aluetta ovat ulko- ja turvallisuuspoliittiset kysymykset ja ydinaseet ovat tämän alueen ytimessä. Tieteenalaa ovat kiinnostaneet lähinnä korkean politiikan kysymykset, muut aiheet ovat olleet lähes näkymättömissä. Korkea politiikka on sukupuolittunut käsite ja sen merkittävyys perustuu naisten poissulkemiseen sekä käsitteellisellä että konkreettisen toiminnan tasolla (Scott 1986, 1073). Tätä kautta myös sukupuolen tarkasteleminen jäi pitkään tieteenalan ulkopuolelle. Tässä artikkelissa liitän sukupuolen ydinaseisiin ja näin teen sukupuolen näkyväksi korkean politiikan alueella. Lähdän liikkeelle sukupuolen ja sukupuolidiskurssin käsitteistä, minkä

¹ Tarkastelin pro gradu – tutkielmassani Intian ja Pakistanin vuonna 1998 tekemistä ydinkokeista käytyä keskustelua sukupuolen näkökulmasta (Ollikainen 2006).

jälkeen käsittelen lyhyesti ydinaseista käytyä keskustelua kansainvälisen politiikan tutkimuksessa sekä problematisoin proliferaation käsitettä. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan sukupuolittunutta ydinasediskurssia aineistoesimerkkien valossa ennaltaehkäisevän diskurssin, isällisyyden ja irrationaalisuuden teemojen kautta.

Sukupuolidiskurssi

Lähtökohtanani on, että sukupuoli (gender) tarkoittaa sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita naiseuden ja mieheyden kategorioita. Nämä kategoriat ovat luonteeltaan suhteellisia eikä niitä pidä pitää itsestään selvinä, muuttumattomina, välttämättöminä tai luonnollisina. Ominaisuuksia, toimintoja ja käyttäytymistä määritellään feminiiniseksi tai maskuliiniseksi, mutta niissä ei ole mitään luonnollista, sisäsyntyistä tai biologisesti väistämätöntä. (Sylvester 1994, 4; Youngs 2004, 77; Zalewski 1995, 341.) Sukupuolikategoriat liittyvät symboliseen systeemiin, kulttuurin keskeiseen järjestävään diskurssiin, joka muokkaa naiseuden ja mieheyden kokemusta ja ymmärrystä. Tämä merkitysten systeemi, eli sukupuolidiskurssi, koostuu ajattelutavoista, mielikuvista ja kielikuvista, ja punoutuu yhteen toisten diskurssien kanssa ja muokkaa niitä. Niin ollen se muokkaa myös muita kokemuksen ja ymmärryksen alueita, kuten esimerkiksi sitä miten ydinaseita sekä niiden lisääntymistä ja leviämistä hahmotetaan. Tässä symbolisessa systeemissä ihmilliset ominaisuudet on asetettu pareittain toisiaan vastakkain niin, että vastakohtien oletetaan olevan toisensa poissulkevia. Esimerkiksi: miellisuus–kulttuuri–luonto, järki–tunne, logiikka–intuitio, objektiivisuus–subjektiivisuus, rationaalisuus–irrationaalisuus, aggressio–passiivisuus, yhteenotto–myötäily, abstraktio–yksityiskohtaisuus, julkinen–yksityinen, poliittinen–henkilökohtainen (listaa voi jatkaa loputtomiin). Vastakohtaparin ensin mainittu termi yhdistetään mieheyteen ja jälkimmäinen naiseuteen, ja jokaisessa tapauksessa ensin mainittua, eli miehistä, arvostetaan enemmän kuin jälkimmäistä. (Cohn 1993, 228–229.) Mikään näistä ominaisuuksista ei ole olemassa ilman vastakohtaansa. Ominaisuus kuten esimerkiksi rationaalisuus rakentuu aina vastakohtansa negaatioksi. Kun jokin toimija esitetään rationaalisena tarkoittaa se aina, että tämä ei voi olla samaan aikaan irrationaalinen. Vastakohtaparin välillä vallitsee siis kiinteä suhde. Oivallus siitä, että sukupuolidikoto-

miat konstruoivat maskuliinisuuden ja feminiinisuuden toisilleen vastakkaisiksi sekä kohtelevat maskuliinisuutta aktiivisena ja feminiinisuutta passiivisena ja tekevät maskuliinisuudesta tärkeämmän on tärkeä, koska sitä kautta tulee esiin maskuliinisuuden läheinen suhde valtaan (Hooper 1998, 32). Sukupuolidiskurssissa olennainen elementti on käsitys vallasta ja vallan dynamiikka sukupuolten välillä. Feministinen lähestymistapa pyrkii paljastamaan teorioiden, rakenteiden ja toimien sukupuolittuneet ulottuvuudet. (Thorburn 2000, 1.)

Sosiaalinen elämämme on järjestynyt luonnollisina pidettyjen kahtiajakojen pohjalta. Maskuliinisuudelle ja feminiinisuudelle annetut merkitykset eivät ole vain abstraktioita, vaan ohjaavat jokapäiväistä käyttäytymistämme (Enloe 1993, 69). Sukupuoleen ei useinkaan kiinnitetä eksplisiittistä huomiota, mutta se on kuitenkin olennainen osa tasarvon tai epätasa-arvon rakentumista. Hierarkkiset rakenteet perustuvat yleistyksiin ”luonnollisista” suhteista naisten ja miesten välillä. (Scott 1986, 1073.) Historiallisesti maskuliiniseksi mielletyille ominaisuuksille on annettu enemmän arvoa kuin feminiiniksiksi mielletyille ominaisuuksille (Zalewski 1995, 341). Kun jokin asia merkitään feminiiniseksi ja toinen maskuliiniseksi, ei välttämättä ole kyse sukupuolesta itsestään vaan viittauksista sukupuoleen (Scott 1986, 1073). Tiettyjen termien sukupuolittava merkitseminen (gendered coding) vakiinnuttaa termien merkityksen (ibid.) ja paikan hierarkiassa. Kun sukupuolittaminen on tapahtunut, tietyt ajattelutavat on merkitty feminiiniksiksi ja tietyt maskuliiniksiksi niin, että maskuliinisuuden metaforat kietoutuvat yhteen valtaa ja legitimitettiin koskevien käsitysten kanssa. Tämän jälkeen kaikki ajatusrakenteet ja toiminta sisältävät sukupuolittuneita positioita. (Cohn & Ruddick 2004, 6.) Sotaan ja turvallisuuteen liittyvien kysymysten tarkasteleminen sukupuoli-linssin läpi tarkoittaa, että nähdään kuinka sukupuolitetujen merkitysten ja mielikuvien logiikat auttavat jäsentämään tulkintoja tapahtumista ja olosuhteista sekä toiminnan mahdollisuuksia eri tilanteissa. Joskus sukupuolitetut merkitykset ja mielikuvat myös tuottavat toiminnalle perusteluja. (Young 2003, 2.) Voidaan ajatella, että esimerkiksi Yhdysvaltain muuttuneen ydinasedoktriinin taustalla vaikuttaa sukupuolitetuja merkityksiä ja mielikuvia, joiden avulla perustellaan valikoiva suhtautuminen eri valtioiden ydinaseistautumispyrkimyksiin.

Ydinasediskurssi

Aiempi ydinasevarustelua käsittelevä tutkimus on keskittynyt lähinnä analysoimaan syitä siihen miksi jotkut valtiot päättävät hankkia ydinaseen ja jotkut päättävät pidättäytyä hankkimasta niitä. Tutkimuksella on yleensä joko eksplisiittisenä tai implisiittisenä tavoitteena ydinaseongelman ratkaiseminen. Monet tutkijat antavat suoria ohjeita ja suosituksia päätöksentekijöille, erityisesti Yhdysvalloissa. Esimerkiksi Intian ja Pakistanin ydinkokeisiin liittyvä tutkimus on yleensä juuri tällaista (esim. Groves 1999, Makhijani 1999, Perkovich 1998 ja 2003, Talbott 1999, Walker 1998). Ydinaseen hankkimisen syistä on kehitelty monenlaisia malleja, ja näillä malleilla on erilaiset vaikutukset siihen millaisia suosituksia niistä seuraa (esim. Sagan 1996, kolme mallia ja niiden seuraukset). Perinteinen ydinaseisiin liittyvä tutkimus on ollut strategiapainotteista ja sen taustaoletukset nojaavat vahvasti kansainvälisen politiikan realistiseen teoriaan ja sen käsitteistöön. On nähty, että valtion päätös hankkia ydinase johtuu sen tarpeesta edistää kansallista etuaan ja suojautua ulkoapäin tulevaa turvallisuushkaa vastaan. Tällaisessa tutkimuksessa painottuu lähinnä rationaalisen valinnan teoria. Uudemmassa tutkimuksessa on huomioitu myös muita tekijöitä turvallisuuden ohella, esimerkiksi valtion sisäiset poliittiset kamppailut (emt), kulttuuri (Zook 2000), symboliset ja normatiiviset syyt tai psykologiset tarpeet (Pilisuk 1999) on nostettu esiin selittävinä tekijöinä. Jacques E. C. Hysmansin (2006) tutkimuksessa valtioiden johtajat ja heidän halunsa ovat avainasemassa ja hän on kehittänyt mallin identiteetin ohjaamasta ulkopoliittisesta päätöksenteosta. Ydinasevarustelua tutkitaan varsin monipuolisesti, mutta kuten Carol Cohn ja Sara Ruddick toteavat: kaikki nämä erilaiset tavat ymmärtää ydinasevarustelun taustavaikuttimia jäävät epätäydellisiksi ilman kattavaa sukupuolen analyysia, sillä sukupuolittuneet merkitykset ja mielikuvat ovat keskeinen osa sitä kuinka kansalliseen turvallisuuteen liittyviä asioita ajatellaan ja esitetään (Cohn & Ruddick 2004, 24).

Kansainvälisen politiikan feministisessä tutkimussuuntauksessa on käsitelty runsaasti sukupuolta ja sotaa sekä militarisaatiota koskevia aiheita (esim. Elshain 1987, Enloe 1993), mutta suoranaisesti ydinaseita ja sukupuolitematiikkaa koskevaa tutkimusta löytyy hyvin vähän. Merkittävän avauksen aiheeseen teki Carol Cohn (1987), joka tutkii

ydinasevarustelun ”teknostategista” kieltä moniulotteisesti. Vaikka Cohn tuokin esiin oman (pasi-fistisen) suhtautumisensa ydinaseisiin hänen tutkimuksensa ei näydy ollenkaan niin ongelma- ja ratkaisukeskeisenä kuin suurin osa muuta ydinasevarusteluun liittyvästä tutkimuksesta. Toisin sanoen, Cohnin tavoitteena on ymmärtää teknostategisen kielenkäytön eri ulottuvuuksia, kielen purkamisen voi ajatella vaikuttavan myös käytäntöihin, jolloin pidemmän tähtäimen tavoitteena voi olla ”ydinaseongelman” ratkaiseminen. Cohnin tutkimuksessa on kyse problematisoinnista, kun taas perinteisessä ydinaseiden tutkimuksessa kyse on ongelmanratkaisusta. (Problematising – problem-solving erottelusta esim. Der Darian & Shapiro 1989, xi)

Intian ja Pakistanin ydinkokeet aloittivat uuden aikakauden ydinasevarustelun ja ydinaseiden leviämisen historiassa. Kylmän sodan loppumisen jälkeen oli vallalla varsin positiivinen ilmapiiri ja ydinaseista luopuminen sekä aseistariisunta olivat päällimmäisiä puheaiheita muutamien vuosien ajan. Intian ja Pakistanin kokeet tulivat jonkinlaisina yllätyksinä muulle maailmalle ja synnyttivät vastalauseiden ja tuomitsevien reaktioiden myrskyn. Intian ja Pakistanin kykyä ymmärtää peloteoriaa epäiltiin ja pelottavimpana mahdollisuutena nähtiin, että ne lähtisivät ratkomaan keskinäistä konfliktiaan ydinaseiden avulla. Näiden epäilysten ja pelkojen taustalla vaikuttaa oletus noiden valtioiden irrationaalisuudesta. Vanhojen ydinasevaltojen oletetaan olevan rationaalisia ja tämän uskotaan estävän ydinaseiden käyttämistä. Irrationaalisuus – rationaalisuus kahtiajako, kuten monet muutkin tällaiset jaottelut, on lähtökohtaisesti sukupuolittunut konstruktio. Sittemmin on osoittautunut, että Intia ja Pakistan eivät suinkaan ole turvautuneet ydinaseisiin keskinäisen konfliktinsa ratkaisemiseksi. Pakistan ydinasevaltione on saanut hiljaisen hyväksynnän. Intia puolestaan on toivotettu lähes avosylin tervetulleeksi ydinasevaltioiden kerhoon.

Ydinaseiden leviämistä kutsutaan etenkin englanninkielisessä kirjallisuudessa termillä ”proliferaation”, nyt tämä käsite on saamassa jalansijaa myös suomenkielisissä tutkimuksissa. Proliferaatio-termi ei ole vain jonkun ”tuolla ulkona” olevan ilmiön peilikuva, vaan tietty tapa määritellä ongelma. Pakistanin yhteydessä ei nykyään juurikaan puhuta proliferaatiosta, eli Pakistanin ydinaseet ovat saaneet hiljaisen hyväksynnän. Intian suhteen

Presidentti Bushin puhe on hyvänä esimerkkinä siitä kuinka Intialle sallitaan avoimesti ydinaseiden hallussapito. ”Näen, että Intia on 30 vuoden aikana osoittanut ettei se levitä ydinaseita (nonproliferaattori), ja että se on läpinäkyvä demokratia. On meidän intressiemme mukaista, että Intia kehittää ydinvoimaa auttaakseen talouttaan kasvamaan.”² (Bush 2006a). Bush ei suinkaan väitä, että Intialla ei olisi ydinaseita, vaan hän tekee Intian ydinaseista ongelmattomia kutsuessaan Intiaa nonproliferaattorinimellä. Läntisessä poliittisessa diskurssissa proliferaation käsitettä käytetään niin, että se ei tarkoita ydinaseiden leviämistä ja lisääntymistä yleisesti. Päinvastoin se tarkoittaa juuri tiettyjä, ongelmalliseksi tulkittuja ydinaseita. Proliferaation käsitteen taustaoletuksena on, että joillakin valtioilla on oikeus pitää hallussaan ydinaseita, lisäksi ne voivat sekä modernisoida olemassa olevia asearsenaalejaan että kehittää uusia asesukupolvia. Ongelmallisia ydinaseita ovat ne, jotka leviävät niihin valtioihin, joilla ennestään ei ydinaseita ole. (Cohn & Ruddick 2004, 22.) Proliferaation käsitteen käyttämisen yhteydessä tutkijan on tärkeää tehdä ero vertikaalisen ja horisontaalisen proliferaation välille. Vertikaalinen proliferaatio viittaa ydinasevaltioiden pyrkimykseen kehittää ja lisätä ydinaseitaan ja horisontaalinen proliferaatio viittaa ydinaseiden leviämiseen uusiin maihin. Jos tutkija käyttää proliferaation käsitettä ainoastaan horisontaalisen proliferaation merkityksessä, tulee hän hyväksyneeksi olemassa olevien ydinasevaltioiden ongelmattomuuden.

Sukupuolittunut ydinasediskurssi

Sillä, että ydinasediskurssi on sukupuolittunut, on väliä. Tarkastelen tässä artikkelissa niitä tapoja, joilla sukupuolidiskurssi on punoutunut yhteen ydinasediskurssin kanssa. Pyrin tuomaan esiin sitä, kuinka sukupuolidiskurssi asettaa kiinteitä rajoja, ja niin tehdessään vääristää sitä mistä voidaan keskustella ja mitä voidaan ajatella. Hyödynnän tarkastelussani Cohnin ajatusta Yhdysvaltain kansallisen turvallisuuden diskurssin sukupuolittumisesta. Cohnin pyrkimyksenä on tuoda esiin se, miten odotukset toisten valtioiden toimintaa kohtaan sekä

tulkinnat kansainvälisistä tapahtumista nähdään sukupuolittuneen linssin läpi, mikä taas johtaa tiettyihin näkemyksiin siitä kuinka Yhdysvaltain pitäisi reagoida. (Cohn 1993, 242.)

Tulkintakehikot eivät vain rajoita sitä mistä voidaan puhua, mutta ne myös pysäyttävät ajattelun. Esimerkiksi jonkun leimaaminen nynnnyksi saa aikaan sen, että kaikkia toimia tarkastellaan heikkoutena eikä pyritä ymmärtämään miksi tämä toimii tietyllä tavalla. (Cohn 1993, 235.) Kansallisen turvallisuuden diskurssissa miehisyys yhdistyy sodan voittamisen kykyyn sekä haluun ja kykyyn uhkailla voimankäytöllä. Tätä halua kutsutaan usein rohkeudeksi. (Emt. 236.) Tai sitä voidaan myös nimittää uhmakkuudeksi riippuen määrittelijän näkökulmasta. Oma (ja liittolaisten) toiminta nähdään yleensä rohkeutena, mutta vastapuolen toiminta on uhmakkuutta. ”Iran uhitteli YK:n kokouksen aattona.” (HS 28.4.06). Tämä uutisotsikko on hyvä esimerkki siitä kuinka länsimaisesta (jota lehtitekstit edustavat) näkökulmasta Iranin toimintaa kuvataan usein uhitteluksi ja uhmakkuudeksi.

Iranin tapahtumia käsittelevissä lehtiteksteissä tuodaan toistuvasti esiin, kuinka Iran on korostanut omaa luovuttamatonta oikeuttaan rikastaa uraania. Iran esitetään haluttomana tekemään kompromisseja: ”Koko alkuviikon Iranin johtajat eri foorumeilla toistivat kantaa, jonka mukaan rauhanomainen, energiantuotantoon tarkoitettu ydinohjelma on maan luovuttamaton oikeus. ’Olemme hankkineet ydinpolttoaineen tuottamiseen tarvittavan teknologian – – Kukaan ei voi ottaa sitä pois kansaltamme’, presidentti Mahmud Ahmadinejad jyrähti torstaina.” (HS 28.4.06).

Samaan aikaan esitetään, kuinka Iran korostaa myös omaa vahvuuttaan ja pärjäämistään mahdollisista talouspakotteista huolimatta: ”[Jos] Iraniin kohdistettaisiin esimerkiksi talouspakotteita, Ahmadinejadin mukaan ne vahingoittaisivat ennen muuta pakotteiden asettajia. Iran on vahva ja vauras ja selviää kyllä, hän viesti” (HS 25.4.06). Näin Iranista rakentuu autonominen omillaan pärjäävä, eli maskuliininen, kansainvälisen politiikan toimija, joka on vahva ja jolla on myös tarvittaessa kyky vastata itseensä kohdistuneeseen hyökkäykseen. Feminiininen positio tässä tapauksessa olisi heikko ja toisista riippuvainen sekä alistuva. Alistua Iran ei kuitenkaan aio: ”Iranin kansakunta ei hyökkää ketään vastaan, mutta vastaa kaksinkertaisella voimalla hyökkäykseen”, [ajatollah] Khomeini sanoi” (HS 28.4.06).

² ”My attitude is that over 30 years they [India] have proven themselves to be a nonproliferator, that they are a transparent democracy; it is in our interest that they develop nuclear power for – to help their economy grow.”

Ennaltaehkäisevä (hiljentävä) diskurssi

Cohn puhuu sukupuolidiskurssin ennaltaehkäisevästä vaikutuksesta. Sukupuolidiskurssi informoi ja muokkaa ydinase- ja kansallisen turvallisuuden diskursseja, ja niin tehdessään saa aikaan hiljaisuuksia ja poissaoloja. Joistakin asioista ei ole mahdollista keskustella puhuttaessa ydinaseista tai kansallisesta turvallisuudesta. Näin ollen sukupuolidiskurssi vähentää mahdollisuuksia ajatella näitä kysymyksiä hyvin ja täysin, jolloin mahdolliset lopputulokset ovat jo ennalta rajattuja. (Cohn 1993, 232.) Sukupuolidiskurssin vaikutuksesta jotkin asiat jäävät tietyissä konteksteissa sanomatta. Esimerkiksi ydinasestrategioiden yhteydessä ei ole mahdollista puhua niistä tuhoista, joita ydinaseilla voidaan aiheuttaa lihaa ja verta oleville ihmisille (Cohn 1987, 691; Cohn 1993, 227). Tietyt ajatukset, huolenaiheet, kiinnostuksenkohteet, informaatio, tunteet ja merkitykset ovat kansallisen turvallisuuden diskurssissa merkitty feminiinisiksi ja siten alempiarvoisiksi. Näistä asioista on siten hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta puhua. Niitä on myös vaikea kuulla ja ottaa vakavasti, vaikka joku ne esiin nostaisikin. Kun jokin asia merkitään feminiiniseksi, se samalla delegitimoidaan. (Cohn 1993, 231.) Cohn huomasi tämän tapahtuvan ydinasestrategistien keskuudessa ja totesi saman mahdolliseksi myös muissa ammatillisissa yhteyksissä. Tulee tunne, että jotakin tärkeää jätetään sanomatta, mutta on kuitenkin lähes fyysisesti mahdotonta aloittaa siitä puhuminen. (Cohn 1993, 231.) Tämä sama pätee kansainvälisen politiikan tieteenalan ja feministisen tutkimuksen suhteisiin. Usein feministitutkijoiden huolenaiheet ja tutkimuskohteet on saatettu leimata turhiksi, niitä ei ole nähty tutkimisen arvoisiksi tai ainakaan tieteenalan kovaan ytimeen kuuluviksi. Kansallisen turvallisuuden diskurssi taas kuuluu juuri sinne kaikkine abstraktioineen, mutta lihaa ja verta olevat ihmiset eivät. Tässä juuri tulee esiin vaikkapa Cynthia Enloen merkitys feministisen tutkimuksen uranuurtajana tieteenalalla. Hän on taitavasti avannut sodan, kansallisen turvallisuuden ja militarisaation diskursseja osoittamalla miten ne vaikuttavat naisiin ja miten naiset vaikuttavat niihin. (Enloe 1989, 1993, 2000.)

Helsingin Sanomissa naiset nostetaan esiin pukeutumiskysymyksen kautta, niin kuin usein islamilaisten maiden naisten kohdalla tehdään. ”Samat kovan linjan islamistiryhmät, jotka ovat tänä ke-

väänä marssineet kaduilla naisten peittävän kesävaatetuksen puolesta, ihannoivat kuolemaa sodassa.” (HS 21.5.06). Tällaisen ajattelutavan taustalta on löydettävissä maskulinistisen suojelun logiikka (Young 2003), jonka mukaan miehet sotivat suojellakseen kansakuntaansa ja ennen kaikkea naisia ja lapsia. Kansakunta naisena, jota rohkeat sotilas-kansalaiset suojelevat, on yleinen nationalismiin liittyvä metafora. Kansakunta naisena liittyy nationalistiseen diskurssiin kunnian käsitteen kautta. Monissa yhteyksissä naiset symboloivat kansallista kunniaa, niin ollen esimerkiksi raiskauksista sodan aikana tulee vihollisvaltion kunniaa tuhoamaan tarkoitettuja aseita. (Banerjee 2005, 13.) Naisten puhtaudesta tulee siis näin ollen tärkeä kysymys, sillä naisen puhtaus symboloi koko kansakunnan puhtautta. Iranin tapauksessa naisten puhtauden vartiointi liittyy pukeutumiseen ja sen säätelyyn: ”Tunnelma tuntuu vain kiristyvän, ja maailmanpoliittinen tilanne vaikutta pukeutumiskoodin valvontaan. Ydinvoimakiistasta huolestuneet iranilaiset pelkäävät, että Iranin viranomaiset saavat uutta pontta puhdasoppisen elämäntavan valvontaan – ajatollah Khomeinin mukaan huntu kun suojaa länsimaiselta rappiolta. Viime sunnuntaina Iranin parlamentissa tehtiin aloite ’islamilaisten muodin’ puolesta. Sillä haluttiin torjua läntinen ’kulttuurihyökkäys’. Jos Yhdysvallat hyökkää Iranin ydinlaitoksiin, isänmaallinen kansa ryhmittyy vanhoilisten johtajiensa tueksi. Islamilainen muoti onkin paljon kansainvälisten vaikutteiden varassa, konkreettisesti.” (HS 21.5.06). Ydinasevarustelulla ja pyrkimyksillä estää sitä voi siis olla hyvin konkreettisia seurauksia lihaa ja verta oleville naisille. Perinteisessä ydinasevarustelua koskevassa tutkimuksessa ei juurikaan pohdita mitä vaikutuksia ydinasevarustelulla on tavallisille ihmisille, sillä tutkimus liikkuu usein joko täysin abstraktilla (strategia) tai valtioiden tasolla.

Isällinen USA

Helsingin Sanomien kirjoituksissa Intian ja Pakistanin ydinkokeista Yhdysvallat näyttäytyi isällisenä hahmona, joka pyrkii ohjaillemaan tilannetta. Se rankaisi sekä Intiaa että Pakistania huonosta käytäytymisestä, joskus onnistuen, mutta useimmiten turhautuneena omista epäonnistumisistaan. Yhdysvallat oli ”syvästi pettynyt Intian hallituksen päätökseen tehdä kolme ydinkoetta” (HS 12.5.1998). Intiaa uhkailtiin pakotteilla ja Pakistania yritettiin

suostutella luopumaan ydinkokeen tekemisestä. ”Se voi olla vaikeaa, sillä Yhdysvaltain yritykset pitää Pakistanin asevarustelu kurissa ovat tähänkin asti olleet turhauttavia” (HS 13.5.1998). Isähahmo voi olla rankaiseva tai hyväntahtoinen ja neuvova, mutta aina kuitenkin vanhempi, joka ”tietää paremmin”. Carol Cohn huomasi, että muista kuin ydinasevaltioista puhuttaessa tehtiin usein selväksi, että nuoremmat valtiot eivät tiedä mikä niille on parasta. Ne eivät ole riittävän vastuullisia ja ydinaseet niiden käsissä olisivat paljon vaarallisempia kuin vanhempien käsissä. Vanhempien tulee siis asettaa rajat lapsille. Vanhempien oma vastuullinen ja rationaalinen käyttäytyminen liittyy peloteteoriana. Niiden on oltava valmiit puolustaman itseään hankkimalla yliverlainen määrä ydinaseita ja osoittamalla halunsa ja valmiutensa niiden käyttämiseen tarpeen vaatiessa. (Cohn 1987, 697.)

Isällisen hahmon ei aina tarvitse käyttää kovia keinoja kuten pakotteet, vaan suostuttelullakin voi onnistua: ”Kun Intia harkitsi koetta edellisen keran 1995, Yhdysvaltain vakoilusatelliitit huomasivat koevalmistelut, ja diplomaatit onnistuivat puhumaan Intian ympäri” (HS 13.5.1998). Iranin tapauksessa Yhdysvallat ei ota isällistä roolia yksin itselleen, ottaa mukaan auktoriteettiaan vahvistamaan myös eurooppalaiset suuret maat: ”Me emme halua iranilaisten omistavan ydinasetta... Se on onneksi myös muiden ystävien ja liittolaisten, kuten Iso-Britannian, Saksan ja Ranskan päämäärä.”³ (Bush 2006b). Iranille on myös tarjottu erinäisiä etuja, jos se luopuu ydinohjelmastaan. Samaan aikaan on myös uhkailtu pakotteilla. Kuten Intia ja Pakistanin aikanaan myös Iran korostaa omillaan pärjäämistä mahdollisista pakotteista huolimatta.

Paternalistisen ja hierarkkisen asetelman vaihtoehtona on tasa-arvo ja pyrkimykset tasavertaiseen asemaan. Näissä pyrkimyksissä korostuu omillaan pärjääminen sekä oikeudet. ”[Iranin johtava ydinohjelmaneuvottelija] Larijani korosti, että ydinsulkusopimukseen liittyvissä oikeuksissa ja velvollisuuksissa on oltava tasapaino. ’Ei ole oikeudenmukaista, että meillä on vain kaikenlaisia velvollisuuksia mutta ei oikeuksia.’” (HS 10.5.2006). Oikeudenmukaisuuden tematiikka liittyy myös kaksi-

naismoralismiin, johon toistuvasti viitataan keskusteluissa ydinasevarustelusta. Etenkin ydinaseita havittelevat valtiot syyttävät toistuvasti vanhoja ydinasevaltioita kaksinaismoralismista kun ne vaaravat itselleen oikeuden pitää hallussaan ja kehittää ydinaseita samalla kun kieltävät muilta aseiden kehittämisen. ”Ahmadinejad luonnehti kansainväliseksi kiistaksi kasvanutta ’ydinvoimatapausta’ sillä perusteella ’naurettavaksi’, että samaan aikaan Kansainvälinen atomienergiajärjestö IAEA ei ole painostanut valtioita, joilla todistetusti on ydinaseita. Ahmadinejadin mukaan ’kahdella tai kolmella valtiolla’ on pääosa Iranin painostamisessa. ’Niiltä mailta voisikin kysyä: miksi teillä on ydinvalmius mutta haluatte kieltää sen meiltä.’” (HS 25.4.06).

Irrationaalisesta läpinäkymättömäksi

Kaksinaismoralismin taustalla piilee keskeisenä lähtöoletuksena kahtiajako rationaalisuuden ja irrationaalisuuden välillä. Länsimaisen tradition mukaan rationaalisuus nujertaa kaaoksen, tämä käsitys on punoutunut tiukasti yhteen sukupuolten vastakkaisuuden kanssa sekä mielen ja ruumiin vastakkaisuuden kanssa. (Haste 1993, 12.) Rationaalisuus on yleisesti ymmärretty maskuliinisena järjekyllä, joka on abstraktia ja käsitteellistä. (Tickner 1992, 91.) ”Mies-nainen -erottelu liittyy eri muodoissaan, filosofisina metaforina, järjen ja sen vastakohtien erotteluihin koko filosofisessa traditiossa. Mieheyden metafora on upotettu syvälle järkkikäsitysten ja -ihanteiden filosofisiin ilmauksiin. Se on ollut perustava niille tavoille, joilla olemme ajatelleet järjettä, ja näillä ajattelutavoilla puolestaan on syvällisiä vaikutuksia siihen, miten ajatella itseämme miehinä tai naisina.” (Lloyd 2000, 10.) Mieheyteen ja naiseuteen liittyvät ajatukset ja ihanteet ovat Lloydin mukaan ”muotoutuneet herruuden rakenteiden sisällä – ylemmyyden ja alemmuuden, ’normien’ ja ’erojen’, ’positiivisen’ ja ’negatiivisen’, ’olennaisen’ ja täydentävän’. Mies-nainen -jako ei sinänsä ole toiminut minään suoraviivaisen kuvailevana luokitusperiaatteena, vaan arvojen ilmauksena.” (Lloyd 2000, 136.) Rationaalisuudesta ja irrationaalisuudesta muodostuu näin ollen moraalinen kahtiajako, joka liittyy olennaisesti sukupuoleen. ”Rationaalisuus on käsitetty feminiinisyyden ylittämiseksi, ja itse ’feminiinisyyden’ muodostumiseen on osittain vaikuttanut juuri sen esiintyminen tämän rakenteen sisällä.”

³ ”We do not want the Iranians to have a nuclear weapon, the capacity to make a nuclear weapon, or the knowledge as to how to make a nuclear weapon. That’s our stated goal. It’s also the goal, fortunately, of other – of friends and allies, starting with Great Britain, Germany, and France.”

(Lloyd 2000, 137). Omaan rationaalisuuteen ja/tai toisten irrationaalisuuteen vetoamisesta tulee siten moralistinen positio, jolla pyritään korottamaan itse toisten yläpuolelle.

Helsingin Sanomien teksteissä Intian rationaalisuus ilmenee sen toiminnan johdonmukaisuudessa pitkällä aikavälillä, jolloin eri hallitukset ovat toteuttaneet samaa päämäärätietoista linjaa tukemalla ydinkokeisiin johtanutta tutkimusta. Toisaalta Intia on myös ollut johdonmukainen kieltäytyessään allekirjoittamasta kansainvälisiä sopimuksia, jotka olisivat estäneet kokeiden tekemisen. ”Tavallaan hindupuolue vain jatkoi pitkään vallassa olleen Kongressipuolueen ja lyhytaikaisen Yhteisrintamahallituksen linjaa. Kokeisiin johtanut tutkimushan on tehty näiden puolueiden johtamien hallitusten tuella. Nämäkin hallitukset pitivät Intian johdonmukaisesti sekä ydinkoekieltosopimuksen että ydinsulkusopimuksen ulkopuolella.” (HS 12.5.1998). ”Intia ei ole hyväksynyt koekieltota eikä ydinsulkusopimusta, joten sen kokeet eivät varsinaisesti loukanneet kansainvälistä oikeutta” (HS 13.5.1998). Intia korostaa toistuvasti omaa rationaalisuuttaan suhteessa olemassa olevien ydinasevaltioiden irrationaalisuuteen. Erityisesti suhteessa aseistariisuntaan Intian positio on moralistinen, Intia väittää todella pyrkivänsä kohti ydinaseetonta maailmaa, toisin kuin ydinasevaltiot. Intian tavoin myös Pakistan pyrkii osoittamaan olevansa moraalisesti toisten yläpuolella korostamalla omaa rationaalisuuttaan sekä harkintakykyään. Omaa rationaalisuutta korostetaan suhteessa vastapuolen irrationaalisuuteen: ”Intian johto on seonnut päästään”, Pakistanin ulkoministeri arvioi keskiyökkönä Intian ilmoitusta kahdesta uudesta ydinkokeesta” (HS 14.5.1998). Pakistanin mukaan tämä Intian johdon sekoaminen on johtanut jopa joukko- ja kansanmurhiin verrattavissa oleviin tekoihin. Näin Pakistan pyrkii oikeuttamaan omia kokeitaan, jotka olivat vain looginen reaktio Intian hirmutekoihin. Myös Iran korostaa johdonmukaisuuttaan ja sitä kautta rationaalisuuttaan. ”Ahmadinejad vakuutti maanantaina maansa pitävän ’johdonmukaisesti’ kiinni ydinohjelmastaan ja arvosteli valtioita, jotka vaativat sitä luopumaan uraanin rikastamisesta” (HS 25.4.06).

Rationaalisuuteen ja irrationaalisuuteen ei kuitenkaan Iranin tapauksessa viitata lainkaan niin paljon kun Intian ja Pakistanin ydinkokeiden yhteydessä. Nyt tärkeäksi käsitteeksi näyttää nousseen läpinäkyvyys: ”Iranin valtio on tehnyt päätöksensä.

Me olemme ydin[voima]valtio’, Ahmadinejad sanoi. ’Olemme täysin läpinäkyviä, täysin rauhanomaisia aikeissamme.’” (HS 25.4.06). Läpinäkyvyys on juuri se käsite, jonka avulla Yhdysvallat tekee eron Intian ja Iranin välille: ”Intia on läpinäkyvä demokratia... Iran on läpinäkymätön yhteisö”⁴ (Bush 2006a). Iranin (iranilaisten) läpinäkymättömyys on yhtä kuin vihamielisyyys Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia kohtaan ja siksi ydinase Iranin hallussa olisi vaarallinen (Bush 2006a).⁵ Läpinäkyvyyden voi tulkita tarkoittavan avoimuuden lisäksi juuri rationaalisuutta ja ennakoitavuutta. Näin ollen irrationaalisuus ja arvaamattomuus ovat saaneet läpinäkymättömyydestä uuden koodisanan, jonka taustalla kuitenkin vaikuttaa edelleen sama sukupuolittunut logiikka.

Lopuksi

Lähdin liikkeelle Venäjän presidentin lausumasta, jossa sukupuoli yhdistyy Iranin pyrkimykseen rikastaa uraania. Yhteys sukupuolen ja ydinaseiden välillä saattaa vaikuttaa kaukaa haetulta. Lukemalla Helsingin Sanomien Iranin tapausta sekä Intian ja Pakistanin ydinkokeita feministisesti, sukupuolilinnsin läpi, pyrin osoittamaan kuinka sukupuoli ja ydinaseet kietoutuvat toisiinsa symbolisella ja diskursiivisella tasolla monin eri tavoin. Toin esiin naiseuden ja mieheyden kategorioiden suhteellisuuden ja toisaalta sukupuolidiskurssin merkityksen erilaisten hierarkioiden ylläpitämisessä ja rakentumisessa. Sukupuolen huomioon ottaminen korkean politiikan kysymyksiä tarkasteltaessa on tärkeää, koska sukupuolitettujen merkitysten ja mielikuvien logiikkojen avulla jäsennetään tulkinnoita tapahtumista ja niitä voidaan käyttää tuottamaan toiminnalle perusteluja. Sukupuolidiskurssilla on ennaltaehkäisevä vaikutus, joka rajoittaa sitä miten ydinasevarustelua käsitteellistetään, tutkitaan ja ajatellaan. Feministinen tutkimusote antaa mahdollisuuden haastaa ja purkaa perinteisiä tapoja käsitellä ydinaseita ja niiden leviämistä.

⁴ ”they are a transparent democracy... the Iranians are a nontransparent society”

⁵ ”However, in that the Iranians are nontransparent, in that they are hostile to the United States and hostile to allies, we’ve got to be very careful about not letting them develop a weapon. ... Iran with a nuclear weapon is a threat, and it’s dangerous, and we must not let them have a weapon.” (Bush 2006a)

LÄHTEET

- Banerjee, Sikata. 2005. *Make Me a Man! Masculinity, Hinduism, and Nationalism in India*. Albany: State University of New York Press.
- Bush, George W. 2006a. President Discusses War on Terror, Progress in Iraq in West Virginia, March 22, 2006, www.whitehouse.gov/news/releases/2006/03/20060322-3.html, luettu 13.6.06
- Bush, George W. 2006b. President Bush Discusses Global War on Terror, April 10, 2006, www.whitehouse.gov/news/releases/2006/04/20060410-1.html, luettu 13.6.06
- Cohn, Carol – Sara Ruddick. 2004. "A Feminist Ethical Perspective on Weapons of Mass Destruction". Teoksessa Lee, Steven – Sohail Hashmi (eds.), *Ethics and Weapons of Mass Destruction*. Saatavana internetistä: http://www.ksg.harvard.edu/wapp/research/working/cohn_ruddick.pdf (luettu 24.4.2004)
- Cohn, Carol. 1993. "Wars, Wimps, and Women: Talking Gender and Thinking War". Teoksessa Cooke, Miriam – Angela Woollacott (eds.), *Gendering War Talk*. Princeton: Princeton University Press.
- Cohn, Carol. 1987. "Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals". *Signs* 12(4).
- Der Derian, James – Michael Shapiro (eds.). 1989. *International/intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*.
- Elshtain, Jean Bethke. 1987. *Women and War*. New York: Basic Books.
- Enloe, Cynthia. 2000. *Maneuvers. The International Politics of Militarizing Women's Lives*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe, Cynthia. 1993. *The Morning After. Sexual Politics at the End of the Cold War*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe, Cynthia. 1989. *Bananas, Beaches & Bases. Making Feminist Sense of International Politics*. London: Pandora Press.
- Groves, Denise. 1998. "India and Pakistan: A Clash of Civilizations?". *Washington Quarterly*. Vol. 21 (4).
- Haste, Helen. 1993. *The Sexual Metaphor*. New York etc.: Harvester Wheatsheaf.
- Hooper, Charlotte. 1998. "Masculinist Practices and Gender Politics: The Operation of Multiple Masculinities in International Relations". Teoksessa Zalewski, Marysia – Jane Parpart (eds.), *The "man" question in international relations*. Boulder (Colo.): Westview Press.
- Hymans, Jacques E. C. 2006. *The Psychology of Nuclear Proliferation Identity, Emotions and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lloyd, Genevieve. 2000. *Miehenen järki. "Mies" ja "nainen" länsimaisessa filosofassa*. Suom. Marjo Kylmänen. Tampere: Vastapaino.
- Makhijani, Arjun. 1999. "The South Asian Nuclear Crisis". *Peace Review*. Vol. 11(1).
- Ollikainen, Saara. 2006. Maskulinistinen kansainvälinen politiikka – Feministinen luenta Intian ja Pakistanin ydinkokeista käydystä keskustelusta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Poliitikan tutkimuksen laitos.
- Perkovich, George. 2003. "Bush's Nuclear Revolution". *Foreign Affairs* Vol. 82 (2). Perkovich, George. 1998. "Nuclear Proliferation". *Foreign Policy*. Issue 112.
- Pilisuk, Marc. 1999. "Addictive Rewards in Nuclear Weapons Development". *Peace Review*. Vol.11(4).
- Sagan, Scott D. 1996. "Why do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb". *International Security* Vol. 21, No. 3 (Winter 1996/97): 54–86.
- Scott, Joan W. 1986. "Gender: A Useful Category of Historical Analysis". *The American Historical Review* 91(5): 1053–1075.
- Sylvester, Christine. 1994. *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge Studies in International Relations No. 32. Cambridge: University Press.
- Talbott, Strobe. 1999. "Dealing with the Bomb in South Asia". *Foreign Affairs*. Vol. 78(2).
- Thorburn, Diana. 2000. "Feminism Meets International Relations". *SAIS Review* 20.2: 1–10.
- Tickner, J. Ann. 1992. *Gender in international relations feminist perspectives on achieving global security*. New York: Columbia University Press.
- True, Jacqui. 1996. "Feminism". Teoksessa Burchill, Scott – Andrew Linklater (eds.), *Theories of International Relations*. Basingstoke: Macmillan.
- Walker, William. 1998. "International Nuclear Relations After the Indian and Pakistani Test Explosions". *International Affairs*. Vol. 74(3).
- Young, Iris Marion. 2003. "The Logic of Masculinist Protection: Reflections on the Current Security State". *Signs*. Vol. 29, no. 1: 1–25.
- Zalewski, Marysia. 1995. "'Well, What Is the Feminist Perspective on Bosnia'". *International Affairs*. Vol. 71(2): 339–356.
- Zook, Darren C. 2000. "A Culture of Deterrence. Nuclear Myths and Culture of Chauvinism in South Asia". *World Policy Journal*.

Sanomalehdet

- Helsingin Sanomat 12.5.1998. "Pakistan ja USA tuomitsivat Intian tekemät kolme ydinkoetta", "Ydinkoe yllätti Helsinkiin kokoontuneet joukkotuhousoseiden asiantuntijat", "Hindupuolue räjäytti Intian maailmankartalle"
- Helsingin Sanomat 13.5.1998. "Varustelukilpa uhkaa Intian pommien jälkeen", "Intia juhli ydinkokeita ja Pakistanin nöyryyttämistä"
- Helsingin Sanomat 14.5.1998. "Pakistan uhkasi vastatoimilla Intian uusien ydinkokeiden jälkeen", "Clinton määräsi Intialle talouspakotteita"
- Helsingin Sanomat 18.5.1998. "Pakistan on päättänyt tehdä ydinkokeen"
- Helsingin Sanomat 30.5.1998. "Islamin ydinpommien isä on salaperäinen tohtori Khan"
- Helsingin Sanomat 24.5.2006. "Iran ei taivu ydinohjelma-kiistassa"
- Helsingin Sanomat 28.4.2006. "Iran uhutteli YK:n kokouksen aattona"
- Helsingin Sanomat 7.5.2006. "Iran esittelee ylpeänä ydin-tutkimustaan"
- Helsingin Sanomat 10.5.2006. "Iranille tarjotaan ydinkiistassa etuja ja uhataan pakotteilla"
- Helsingin Sanomat 21.5.2006. "Näyttävästi peitetyt"
- Helsingin Sanomat 22.5.2006. "Ydinase on houkutus, mutta samalla se lisää vaaroja"
- Helsingin Sanomat 2.6.2006. "Iranille tekeillä painava yhteistyöpaketti"
- Helsingin Sanomat 10.6.2006. "Sanottua"